

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Francisci Svarez Granatensis E Societate Iesv
Doctoris Theologi, Et In Conimbricensi Academia Primarij
at[que] Emeriti olim Professoris Tractatvs Qvinqve, Ad
Primam Secvndae D. Thomae**

Suárez, Francisco

Mogvntiae, 1629

Dispytatio I. De causalitate finis respectu humanæ voluntatis,
complectens sectiones sex.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94065](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94065)

DISPUTATIO PRIMA.

De causalitate finis, respectu humanæ voluntatis.

Vniuersa hæc doctrina maxima ex parte versatur in explicandis humanis actionibus, quatenus humane sunt, ac bonitatis ac malitię moralis capaces: in quo potissimum à fine pendent, qui est principium moralium actionum, & ideo prius hanc Disputacionem præmittendam duxi, in qua munus, varios modos, rationem, seu distinctionem finis explicabo: hæc enim Disputatio necessarid præmittenda videtur, ad explicandam nonnulla principia, & varium titulum, quibus in sequentibus utendum nobis est, ne cogamur eadem semper repetere: curabimus autem à quæstionibus philosophicis, quoad fieri potest, abstinere, aut cas tantum breuiter attingere, quantum ad rem Theologicam fuerit necessarium.

SECTIO I.

In quo consistat causalitas finis respectu humanæ voluntatis.

I. Primum omnium statuendum est, finem, & causalitatem eius, qualiscunque illa sit, propriè suum locum habere in voluntate humana, & in actibus, seu effectibus eius, quod est certissimum. Primum ex modo loquendi Scripturę sacrę, vbique enim tribuit homini modum operandi propter finem, quod maxime illi conuenit ratione voluntatis, ad Roman. 8. Propter rem mortificamur tota die, &c. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. & Psalmo 118. Inclinaui cor meum ad faciendas iustificaciones tuas, propter retributionem. Secundo experientia constat, hominem non casu, nec fortuito in incertum ferri, sed in definitum finem dirigere operationes suas. Tertio constat etiam ratione, quia motio finis præcipue habet locum in agentibus per intellectum: nam finis mouet agens ad operandum, mouet autem per cognitionem, agens autem intellectualem maxime cognoscere potest rationem finis, & ordinem eius ad media: ergo voluntas, quæ ratione ducitur, maxime potest moueri à fine.

II. Secundo, vt intelligatur proprius quæstionis sensus, supponendum est ex Caiet. 1. part. quæst. 5. art. 4. & clarius 2. 2. quæstion. 17. art. 5. sicut in causa efficiendi quatuor distinguuntur, ita etiam posse in causa finali distingui, scilicet, res quæ causat, ratio, seu forma, quæ est principium causandi, causalitas eius actualis, & effectus causatus: in hac sect. præcipue agimus de tertio, scilicet de causalitate actu alii finis, qua intellecta, facile constabit, quis sit, & quotuplex effectus finis in humana voluntate: de ratione autem seu principio causandi, dicemus postea in sectione tertia: & inde constabit, quænam res possit esse causa finalis. Quare in vniuersum, in omni ge-

Franc. Suarez, De fine Hominis.

nere causæ, illa res potest rationem causæ participare, cui potest conuenire forma illa, quæ est ratio causandi.

Tertio, his positis, duæ possunt esse extremæ sententię in præsentia sect. Prima est, causalitatem finis non consistere in motione aliqua effectui humanæ voluntatis, sed in hoc solum, quod effectus, qui à voluntate progreditur, in aliquid vt in finem ordinetur, ita vt esse finem nihil aliud sit, quam esse id, cuius gratia aliud fit: nam hoc modo rationem finis Aristoteles vbique describit, præsertim 2. Physicor. & 5. Metaphysic. Vnde Caietanus supra dicit, causalitatem finis esse in nominatam, significari verò per hanc vocem esse propter quod, seu id esse, cuius gratia. Et potest suaderi hæc sententia, quia in operibus Dei est propria causalitas finis, Deus enim verè ac perfectè operatur propter finem: sed respectu Dei non potest hæc causalitas consistere in motione voluntatis eius, vt videtur per se notum, quia id esset maxima imperfectio in Deo. Similiter in inferioribus agentibus naturalibus est propria causalitas finis, quæ non potest consistere in motione agentis, cum nõ cognoscat finem: ergo similiter in voluntate humana, quæ est quasi media inter Deum, & res inferiores, philosophandum est. Secundo, quia vix potest intelligi, quæ vel qualis illa motio, quia vel est aliquid antecedens actum voluntatis, & hoc non, quia nihil est in voluntate: vel est ipsemet actus voluntatis, & hoc non, quia talis actus potius est effectus finis, quam causalitas eius: mouet enim finis ad talem actum trahendo, & alliciendo voluntatem: ergo &c.

Nihilominus hæc sententia nec rem ipsam, nec communem modum loquendi Theologorũ & Philosophorũ explicat. Primo enim Autoritates omnes ponunt causalitatem finis in motione metaphorica respectu nostræ voluntatis: Ita sentit D. Thomas 1. 2. quæst. 1. art. 1. & in quæst. de veritate, quæst. 22. artic. 2. vbi notanda sunt illa verba. Sicut influere causa efficiens est agere, ita influere causa finalis est appeti seu desiderari. & in quæstionibus de poenitentia quæst. 5. artic. 1. inquit. Finis non est causa, nisi quæ sensus mouet efficientem ad agendum: vnde vbi non est actus, non est causa finalis. 3. Metaphysic. text. 12. Et videtur hæc doctrina sumpta ex Aristot. 1. de Generat. cap. 7. Secundo, quod finis dicitur esse id, cuius gratia aliquid fit, solum est denominatio quedam extrinseca in ipso fine: ex eo quod aliquid aliud ordinatur ad ipsum: ergo non satis est hoc ad causalitatem propriam finis. Patet consequentia, tum quia hæc denominatio non dicit emanationem aliquam realem, nec influxum: tum etiam, quia alius quilibet terminus motus, & quodlibet obiectum cuiuscunque actus, quatenus est terminus, ad quem tendit operatio agentis, habebit propriam causalitatem.

III.
1. Opinio in
pres. quæst.

Suadetur
exemplis.

Item ratio-
ne.

IV.
Impugna-
& Philo-
sophorũ
explicat.
Tur proxi-
ma opinio.

A 2 tatem

tatem finis. Item, cessante actione agentis hoc solo quod res esset propensa, seu inclinata natura sua in finem, duraret semper causalitas finis, quia semper durat illa denominatio, quod hæc res est propter illam, quæ emanare potest ex sola actione præterita, & ordinata ipsius agentis: hoc ergo solum non satis est ad explicandam hanc causalitatem finis.

V. Secunda sententia est, hanc causalitatem consistere in motione metaphorica voluntatis, quæ ex se antecedit tempore, & distinguitur ab omni actu elicitio ab ipsa voluntate. Quæ opinio in hunc modum explicari potest, quia finis non mouet voluntatem, nisi præcognitus sit: hoc autem ipso quod finis est cognitus, & bonitas eius, etiamsi voluntas per proprium suum actum in illum non tendat (est enim libera, & potest suum actum suspendere) intelligitur excitari, & moueri à fine cognito, ut ipsum amet, & intendat: hæc enim excitatio & motio antecedit consensum voluntatis, & intelligitur oriri ex coniunctione & sympathia potentiarum intellectus, & voluntatis, quatenus in eadem animæ essentia radicantur: ergo in hac motione consistit causalitas finis, quia hæc motio metaphorica non videtur posse alio modo explicari. Et hoc confirmat secunda ratio facta in præcedenti sententia: quia quidquid post hanc motionem sequitur, non est nisi amor, vel intentio finis, qui sunt actus voluntatis, qui non sunt causalitas: sed potius effectus causalitatis finis. Secundo, quia seclusa prædicta motione, postea finis solum se habet ut terminus specificans actum tendentem in ipsum: at ~~ut~~ hac ratione finis non exerceret causalitatem finis, sed potius participat causalitatem formæ specificantis, ut significat D. Thom. 1. 2. q. 2. art. 6. ad 1. & in omnibus obiectis, actus specificatiuus est eadem ratio & modus causalitatis: ergo.

VI. Hæc vero nec intelligi possunt, nec satisfacere: quia hic non agimus de causalitate finis in actu primo, ut sic dicam, seu de proxima applicatione eius ad causandum, sed de causalitate, & influxu eius in actu secundo, hic autem intelligi non potest priusquam in voluntate aliquid causatum sit, quia realis causalitas debet ad aliquid reale haberi, aliàs nihil esset: sed si in voluntate nulla est res noua, nec operatio aliqua, vel affectio, nihil intelligi potest, quod à fine causatum sit: ergo nec intelligi potest causalitas finis in actu secundo. Confirmatur ac declaratur, quia illa excitatio, quæ dicitur esse in homine cognoscente finem & bonitatem eius, antequam voluntas proprio motu moueatur, nihil aliud est reuera, quam cognitio & iudicium intellectus, nam in voluntate nihil de nouo positum est, quod ante non esset: sed iudicium intellectus non est causalitas finis, ut per se constat, sed potius est approximatio finis, ut causare possit: ergo non potest in hoc solo consistere causalitas finis. Dices fortasse ex hoc iudicio statim resultare in voluntate affectionem, vel motionem aliquam saltem per simplicem complacentiam, ratione cuius est actualiter, & vniuersaliter propensa in finem, ut illum intendat, & efficaciter amet. Sed hoc nihil refert ad rem de qua agimus, explicandam: primo quidem, quia, si hæc affectio est libera, potest voluntas illam suspendere: si autem est naturalis, non est per se ac semper necessaria ad causalitatem finis: huiusmodi enim imperfecti motus ex imperfecto modo operandi insurgunt in nobis, vel ex coniunctione appetitus, vel ex imperfecta deliberatione. At verò, seclusis his imperfectionibus, non sunt necessarij illi im-

perfecti actus, ut voluntas ex perfecto iudicio ad libertate à fine moueatur, ut videre licet in angelis, in Beatis, in Christo & Virgine, & nonnumquam etiam contingit in nobis. Deinde de illomet affectu simplici redit eadem difficultas: nam ille etiam est quidam actus voluntatis, unde est quidam effectus ipsius finis, de quo inquirendum superest, quæ sit causalitas finis circa talem actum: & quod de illo dictum fuerit, dici etiam poterit de perfecto actu intentionis, seu electionis.

Dico ergo causalitatem finis circa voluntatem nostram non esse in actu secundo, donec ipsa voluntas actum moueatur, & tendat in ipsum finem. Hæc assertio probatur sufficienter argumentis factis contra secundam sententiam, & videtur mihi expressè D. Thomæ locis nuper citatis, ex cuius verbis potest ratione noua confirmari: quia donec causa efficiens sit in actu, non potest intelligi causa finalis actu causare: nam si sit, ut desinit Arist. est, cuius gratia aliquid fit: si ergo nihil actu sit, non est actu finis, si autem efficiens actum non efficit actu, nihil fit: & consequenter nihil fit propter finem: ergo, de primo ad vltimum, ante actum agentis non est causalitas finis: ergo pari ratione in voluntate ante actionem voluntatis non est causalitas finis circa ipsam in actu secundo. Quod tandem declaratur, quia vel hæc causalitas esset circa ipsam potentiam voluntatis, & hoc non, quia secluso actu illa non aliter se habet, nec immutatur aliquo modo: vel est circa actum ipsius voluntatis, & hoc esse non potest sine ipso actu.

Dico secundo: Causalitas finis in voluntate non est res aliqua, nec modus distinctus ab actu & actione voluntatis: sed est ipsamet actio, quæ simul est & à voluntate in genere causæ efficientis, & à fine in suo genere, scilicet, trahente, & determinate voluntatem ad talem actum. Hæc conclusio hoc solo sufficienter probatur, quia non potest intelligi quid aliud sit hæc causalitas finis, nec aliud est necessarium ut voluntas moueatur in finem: ergo reuera in hoc consistit. Deinde potest exemplis declarari, quia sicut in potentia cognoscitiua actio eius natura sua pendet à potentia, & ab obiecto ut mouente potentiam, ita suo modo actio voluntatis, in potentia autem cognoscitiua eadem actio ut est à potentia est concursus eius ad talem actum, & ut est ab obiecto est similiter causalitas eius: ergo eodem modo in voluntate actio eius, quia intrinsecè, & essentialiter pendet ab his duobus principiis, scilicet à potentia & à fine proposito, ut est effectiue à voluntate, est concursus eius: ut verò est à fine in suo genere causæ, est motio actualis eius, nec oportet in illa actione duas rationes, aut modos distinguere, quia per se ipsam & essentialiter postulat utramque habitudinem. Solum est, differentia, quod in potentia cognoscitiua concursus potest pertinet ad causam effectiuam, in voluntate vero ad causam finalem, quod prouenit ex propriis modis operandi rationalium potentiarum. Aliud exemplum adhiberi potest in causa exemplari, quæ media apprehensione concurrat etiam ad effectum suum, & concursus eius solum in hoc consistit, quod fiat effectus ad imitationem eius: unde in re non distinguitur ab actione agentis, sed eadem actio quæ profluit effectiue ab agente, manat ab idea exemplariter, ut sic dicam, & ut sic, est concursus eius: sic ergo in præsentibus dicendum est.

Vnde intelligitur 1. huiusmodi modum causalitatis finis tantum habere locum in agentibus per cognitionem, nam alia agentia non possunt à fine moueri; & ideo est communis omnium sensus, apprehensione finis esse illi vel ratione causandi, vel ratione effectualibus. necess.

VII.

VIII.

IX.

1. Corollar.
Causalitatem finis proprie solum reperiri in agentibus intellectibus.

faciam ad causandum. Vt autem hæc causalitas propria ac formalis sit, necesse est vt hæc cognitio sit intellectualis: quia, vt in fra dicemus, solum finis mouet sub ratione boni & conuenientis. Sub hac autem ratione propriè & formaliter solum cognosci potest per intellectum, quia necessarium est cognoscere habitudinem vnius ad aliud, & proportionem quandam inter appetibile, & appetentem, seu inter medium & finem. Vnde bruta, quamuis per cogitationem moueantur ad appetendum, & ideo sit in eis quædam participatio huius causalitatis finis, tamen non est perfecta in eis ac formalis ratio finis propter causam dictam.

X. *2. Corollar. non tamen reperiri in intellectu increato.*
 Secundò colligitur, hanc causalitatem finis, prout exercetur in voluntate, non reperiri propriè in Deo, nec in voluntate eius: sed solum in voluntate creata, quæ per actionem propriam, & actum à se distinctum mouetur in finem: quia vt dixi, vbi non est actio agentis, non est actualis motio finis: sed in voluntate diuinâ non est propria actio, quæ tendat in finem, quia actus, quo Deus vult quidquid vult, non distinguitur à voluntate eius, nec est aliquid factum, seu causatum: nihil enim, quod sit ipsemet Deus, potest habere veram causam; voluntas autem Dei est ipsemet Deus. Dices. Ergo Deus non verè ac propriè operatur propter verum finem. Respondeo, negando consequentiam simpliciter: 1. quia, vt notauit Gabriel in 2. d. 1. q. 5. a. 1. aliud est loqui de fine, aliud de causa finali: finis autem tantum dicit terminum seu rationem extremi, ad quod aliud ordinatur; causa verò finalis, propriè dicit id, quod mouet agens ad operandum: quamuis autem respectu Dei, & voluntatis eius, finis non habeat hanc causalitatem, tamen Deus altiori, & perfectiori modo ordinat effectus suos, seu exteriores actiones ad determinatos fines: & ideo perfectissimo modo, & ablati omnibus imperfectiōibus, operatur propter finem. Secundò, quia licet diuinæ voluntatis non detur propria causa, dari tamen potest ratio eius ex parte finis desumptæ, vt docet D. Thom. 1. cont. Gen. cap. 86. & hoc modo sine causalitate finis circa diuinam voluntatem Deus propriè operatur propter finem. Atq; ex his satis responsum est ad fundamenta aliarum opinionum, in nu. 3. & 5. & amplius patebit ex sequenti sect.

SECTIO II.

Vtrum causalitas finis in voluntate nostra sit tantum respectu mediōrum, vel etiam respectu ipsius finis.

I. **E**xplicata motione causæ finalis in voluntate nostra, superest explicandum, quomplex sit hæc motio, & circa quos actus versetur: uam inde constabit qui sint effectus finis: supponimus autem in genere quosdam actus voluntatis versari circa finem ipsum amando vel intendendo illum, vel fruendo illo; alios verò circa media, quæ propter finem eliguntur. Est ergo quorūdam sententia, causalitatem finis solum exerceri circa media, quæ propter finem appetuntur atque ad eodē motionem voluntatis ad appetendum finem propter se ipsum non esse, nec pertinere ad causalitatem finis, sed solum eam motionem, qua eligit media, vel eis vtitur propter finem. Ita Gab. in 2. d. 1. q. 5. a. 1. & Gregor. in 1. d. 1. q. 1. a. 2. & Medina 1. 2. q. 8. in principio, & idem sentit Heruicus quodlib. 1. q. 8. & quodlib. 2. q. 1. quatenus dicit rationem finis consistere in hoc, quod facit media esse amabilia propter ipsum: in quo magis explicat aptitudinem quam actum. Potest autē

Franc. Suarez, De fine Homini.

hæc sententia probari ex Arist. 2. physio. cap. 3. & 5. Metaph. cap. 2. dicente finem esse eius gratia aliquid fit: nam in hac definitione apertè explicat habitudinem mediij ad finem. Vnde 3. Metaph. cap. 2. inquit, Omne, quod per se & propter naturam ipsius, bonum est, finis est, atq; ita causat, quoniam illius gratia cetera sunt: in quibus verbis significat, illam rem esse finem, quæ per se bona est, & amabilis: & hanc conditionem supponit requiri ante causalitatem finis, hanc verò causalitatem in hoc consistere, quod huius rei gratia aliquid fiat ratione prædicta. Confirmari hoc potest, quia finis dicit essentialiter habitudinem ad media, vt ex ipsa votis proprietate constat, nam finis idem est quod extremum; vbi autem non est medium, nec extremum esse potest: ergo causalitas finis propriè non exercetur nisi circa media. Et confirmatur, nam Deus licet se ipso sit beatus, & se propter se amet, & in se ipso quiescat, non est propriè finis sui ipsius, quia non tendit per aliquod medium ad consecutionem sui, vel suæ beatitudinis: ergo signum est causalitatem finis solum exerceri in ordinatione mediōrum ad finem.

II. Nihilominus dicendum est, finem exercere causalitatem suam circa voluntatem nostram, non solum vt eligentem, vel vrentem medijs, sed etiam vt amantem, vel intendentem finem ipsum. Quam sententiam latè tradidi in disp. 23. Met. sect. 3. & in primis existimo esse doctrinam D. Tho. 1. 2. q. 1. art. 1. ad 2. dicentis, voluntatem nostram operari propter finem, etiam agendo actionem que est vltimus finis; non potest autem operatio esse propter finem in nostra voluntate, nisi interueniente causalitate finis. Idem constat ex loco supra citato, de veritate q. 22. art. 2. vbi dicitur, influxum finis esse amari & desiderari. Idem 3. contra Gentes c. 2. dicit finem esse id, in quod tendit impetus agentis: ergo siue tendat per electionem, siue per intentionem, ibi exercetur ratio, siue causalitas finis. Præterea Aristot. 2. Metaph. c. 2. sic inquit, ipsum eius causa finis, tale autem est id, quod non est alterius gratia, sed eius causa cetera: vbi per negationem illam explicat positiuam quandam motionem, aut conditionem finis propriè ac simpliciter dictam, in qua illa negatio fundatur, scilicet vt propter se ametur seu intendatur: ergo vtraque illarum actionum, seu motionum pertinet ad causalitatem finis, & quodammodo integrat rationem eius, quinimò quòd finis habeat vim ad mouendum & trahendum voluntatem ad se, habet & virtutem trahendi illam propter finem.

III. Vnde rationis argumentor hoc modo, quia si nistrahendo voluntatē ad eligenda media propter ipsum, exercet causalitatem suam: ergo & trahendo voluntatem ad volendum eundem finem propter se. Probatur consequentia: nam in electione mediij propter finem duo possunt considerari: vnum est quòd ex intentione, quæ est actus voluntatis, oritur electio, & hoc non pertinet ad voluntatem finis, sed efficientis, vt postea videbimus. Alterum est quòd finis propositus, & intentus mouet in suo genere ad electionem mediōrum, tanquam forma dans illis appetibilitatem; sed in hoc eadem, vel maior ratio est de ipso fine trahente voluntatem ad appetitionem suam: ergo pertinet hoc ad causalitatem finis non minus, quàm illud. Secundò voluntas nostra tendit in finem per veram actionem suam, quam perfectò, & rationabili modo operatur: ergo sicut illius actionis datur vera causa efficiens, ita etiam vera finalis causa, quæ est prima earum. Tertio, Amor Dei super omnia reuera

est amor ultimi finis ut sic; ergo ille amor causatur à bonitate Dei in genere cause finalis. Unde in beatis voluntas, quæ necessariò amat Deum, ab ipsa Dei bonitate clarè visa, in hoc genere cause determinatur, & necessatur ad hunc amorem, & si per possibile, vel impossibile homo habere: illam beatitudinem sine aliis medijs, nihilominus consequeretur Deum, & frueretur illo ut ultimo fine suo, & Deus exerceret quoad hos actus, circa voluntatem causalitatem finis ultimi, sicut Angelus, licet natura sua absque alijs medijs, statim habeat beatitudinem naturalem in Deo ut in fine nature, nihilominus illum respicit ut finem suum, atque adeo ut causam finalem omnium actionum, quibus tendit in ipsum. Denique negari non potest quin finis determinet, & moueat voluntatem ad hos actus; sed illa ratio non potest ad aliud genus cause pertinere: ergo.

IV.
Qui finem effectus finis.

Atque ex hac resolutione intelligitur primò quos effectus habeat causa finalis in voluntate nostra: omnes enim actus, quos voluntas exercet tam circa finem ut sic, quam circa media propter finem, sunt proprii & immediati effectus cause finalis, in quibus ita est distinguenda ratio effectus à causalitate ipsa, sicut distinguitur actio à termino, ut constat ex dictis in præcedenti sectione. Intelligitur secundò, omnem hanc finis causalitatem proximè & immediatè versari circa actus elicitos ab ipsa voluntate, per illos autem extendi, & communicari alijs actibus humanis, qui ab huiusmodi voluntatis actibus imperantur: ab eis enim diriguntur, & ordinantur in finem, quod est necessarium pro his; quæ postea tract. 3. dicemus de bonitate, & malitia horum actuum, & in Disputatione sequenti amplius hoc explicabitur.

Qui eorum proximi, qui remoti.

V.

Ad fundamenta prioris sententiæ in n. 1. respondetur primò. Arist. in verbis illis, *finis est, cum gratia aliquid sit*, virtute comprehendisse illa duo, scilicet quòd finis propter se amatur, & alia propter ipsum. An vero utrumque eorum sit de ratione finis, dicam infra sect. 9. Dico præterea quando finis intenditur, vel amatur, ibi aliquid fieri, scilicet, ipsam intentionem, vel affectionem circa finem, & illud ipsum fieri gratia finis: nam sicut propter bonitatem finis cogniti eligit homo media, ita propter eandem bonitatem finis cogniti eligit amorem, seu intentionem talis finis. Unde ad rationem, videlicet, quia finis dicitur habitudinem ad media, primo respondetur, licet dicat habitudinem ad media, non tamen ad sola illa, sed ad omnem effectum, quem in suo genere causare potest: nam sicut efficiens dicitur habitudinem ad factum, seu ad omnem id, quod à virtute effectiva prodire potest: ita finis, ut est causa, dicitur ad omnem id habitudinem quod ex virtute finalizandi causari potest. Deinde etiam faciendo vim in nomine finis, quod significet terminum & extremum, respondetur, non solum esse terminum respectu mediorum, sed etiam respectu voluntatis intendentis in ipsum finem propter se amatum, sub qua ratione habet rationem cuiusdam ultimi, & extremi, quia ut sic non ordinatur in aliud, & ipsamet actus voluntatis, qui quodammodo mediatur inter ipsam & finem, in ipso fine consistit tanquam in ultimo termino. Ad confirmationem de Deo responso est clara ex superioribus dictis quest. præced. num. 11. nam in Deo ad intra quatenus se amat propter se, non est causalitas finis proprii, quia non interuenit aliquis actus, qui propriè fiat ex motione finis.

SECTIO III.

Vtrum finis exerceat causalitatem suam sub ratione boni cogniti.

Explicuimus causalitatem finis, & effectum eius: sequitur ut dicamus de ratione causandi, seu de virtute, per quam causat. De qua duo sunt certa, circa quæ alia erunt dubitanda, & explicanda.

Primò igitur certum est, finem in suo genere causare, quatenus quoddam bonum, & conueniens est. Hæc est sententia D. Thomæ 1. 2. quest. 1. art. 1. in fine corporis, quam latè tractat 3. con. gentes c. 2. & 3. vbi probat, idem esse operari propter finem, & propter bonum: & 1. p. q. 5. a. 4. fimiliter probat bonum habere rationem finis, vbi in solutione ad 2. in hunc modum explicat illud Dionysij 4. cap. de Diuinis nominib. *Bonum est diffusiuum sui*. Eandem doctrinam habet Alensis 1. par. q. 17. memb. 3. & 34. memb. 1. & colligitur ex Arist. 1. Ethicor. capit. 7. dicentis, *id esse vicinij, bonum, cuius gratia cætera operantur*. Idem lib. 1. Ethic. in fine. & 2. Phys. cap. 3. vbi dicit, *finem & bonum idem esse*. Ratio verò cõstat ex dictis, quia causalitas finis in hoc consistit, quòd trahit voluntatem ad se propter se amatum, vel alia propter ipsum: sed nihil potest trahere voluntatem nisi bonum, quatenus bonum est: ergo bonitas est à qua habet finis virtutem causandi finaliter; est ergo illi ratio causandi.

I.
Fini ratio seu virtus, per quæ causat, est bonitas.

Hanc autem veritatem per se claram, obscuriorem reddit Caiet. 1. p. art. 4. q. 5. dicens, bonitatem formalem esse ipsam rationem cause finalis in actu exercito, non verò in actu signato, nisi tantum fundamentaliter. Quorum verborum sensus in idem redit. Nam per hoc nomen bonum non explicatur res sub habitu ad effectum, seu actum finaliter causandi, & hoc vocauit Caiet. finem in actu signato, quam rationem non significat formaliter ratio boni, sed tantum explicat perfectionem obiecti, seu conuenientiam quam habet cum voluntate, ex qua habet quòd finalizare possit, quam habitudinem formaliter explicat nomen, seu ratio finis; & ideo dicitur fundari in bonitate. Et hoc modo dixit Caiet. bonum significare rationem finis in actu exercito fundamentaliter, ac si in causa efficienter diceremus calorem, v. g. esse finem agentis fundamentaliter, tamen ut sic non significare formaliter ipsam habitudinem efficientis.

II.
Exponitur Caiet. circa rationem causandi finaliter.

Secundo certum est ut bonum causet finaliter necessarium esse ut cognitum sit; quia appetitus vitalis sequitur formam apprehensam, & ideo ferri non potest nisi in obiectum cognitum ut constat ex Philosophia; & ex 1. p. q. 80. & sequentibus. & ex q. 8. & 9. 1. 2. videri possunt quæ scripti in disp. 23. Metaph. sect. 7. & lib. 2. de orat. mentali. cap. 13. Hinc verò oriebatur occasio disputandi quomodo se habebat esse cognitum ad rationem causandi finalis, an scilicet sit tantum conditio necessaria, vel etiam ratio causandi, & consequenter an bonum causet cognitum finaliter secundum esse cognitum, vel secundum esse reale. Quam questionem latè tractat 1. 2. q. 1. art. 1. Medina; & Caiet. ibid. & antea in 1. p. q. 5. art. 4. & Ferrar. 1. cont. Gen. cap. 44. & aliqui Theologi in 2. dist. 1. præsertim Gabr. p. 5. alij verò in 2. dist. 25. præsertim Scot. & Capreol. Sed quoniam hæc res in disp. 23. Metaph. sect. 8. à me latè traditur, & ut existimo, nihil difficultatis habet, dicam breuiter quæ sentio, & quod ad Questiones Theologicæ postea tractandas est necessarium.

Aduer-

III.
Cognitio ob-
iecti finali-
tatis non
pertinet ad
rationem cau-
salitatis ma-
ter, sed est
sola conditio

Aduertendum est ergo, interdum appetere voluntatem obiectum cognitum solum in ordine ad cognitionem, vt v. g. quando contem- plando rosam non appetit illam habere, sed tantum considerare, & cognoscere, & tunc esse cognitum non solum est conditio, sed est ratio mouendi voluntatem; quia non solum est quid prae- requisitum vt voluntas moueatur, sed etiam est terminus appetitionis, cuiusmodi est quaecumque alia res quae iudicatur esse conueniens, & hoc modo quando homo delectatur tantum in cog- nitione non verò in re cognita secundum se, esse cognitum est id, à quo actus accipit suam ratio- nem, & bonitatem vel malitiam: sicut est quan- do homo appetit videre Deum, illud esse visum pertinet ad formale obiectum, quod est causa fi- nalizandi. Aliquando verò voluitur appetit obie- ctum cognitum vt re ipsa illud habeat & consequatur, vt quando appetit sanitatem, & tunc plane ratio finalizandi est bonitas, quam in re ipsa obie- ctum habet, vel apprehendit, quia illud est finis vo- luntatis, in quod tendit impetus agentis, sed non tedit nisi in esse reale ipsi finis, vt illud habeat & obtineat: ergo, item, illud habet propriam ratio- nem finis, quo confectio, quiescit voluntas, & quo deficiente frustratur ab intentione sua, sed non quiescit in sola apprehensione, nisi re ipsa finem consequatur, & nisi hoc obtineat, fru- strari dicitur: ergo signum est moueri à fine se- cundum suum esse reale. Non est autem intelli- gendum requiri ad causalitatem finis quod res illa, quae est finis à parte rei praexistat, quia cum solum moueat metaphorice per cognitionem, satis est quod animo apprehendatur, & quasi in imagine repraesentetur: sensus ergo est rem illam secundum esse reale, quod obicitur, & in ea ap- prehenditur, mouere voluntatem, & habere cau- salitatem finis, quia secundum illud esse iudicatur conueniens: mouet autem, vt diximus, quatenus conueniens iudicatur, cognitio igitur huius con- uenientiae, & bonitatis, non est propria ratio mouendi, quia tunc voluntas non appetit cog- noscere, sed dicitur esse cognitio necessaria per modum approximationis, non quidem secun- dum locum sed tantum subordinationem potestati animae, & quia sine illa non habet finis il- lud modum quo indiget ad suam causalitatem. Et hoc modo explicata haec sententia clarior est, vt patet ex Scot. Gabr. Caiet. & Ferrar. locis su- pra citatis, & nullam habet difficultatem alicuius momenti.

IV.
Notatio pro
precedente
doctrina.

Vt tamen facile dissoluatur multa argumeta, quae hic multiplicat Medina, oportet vltimò aduertere, quod sicut in causa efficiete approxi- matio non est ratio agendi, sed conditio, potest tamen ratione illius variari actio, si diuersum a- gens applicetur, ita & in hac apprehensione, seu cognitione intellectus, contingere potest, vt ratio- nem illius varietur actio voluntatis, si in obie- cto aliud esse, seu aliam rationem apprehendat boni, vel mali: quo sensu dici solet finem speci- ficare actum voluntatis, non vt in re est, sed vt ap- prehenditur: nam licet elemosyna, v. g. in re sit bona, si quis illam existimat malam, actio volun- tatis non est bona sed mala. Propter quam ratio- nem videtur dixisse D. Thom. 1. 2. q. 31. a. 3. ad 1. cum obiectum voluntatis sit bonum apprehen- sum, diuersitatem apprehensionis pertinere ad diuersitatem obiecti, atque idem sentit Cai. q. 30. art. 3. Sed haec non sunt contraria, quia tunc apprehensio boni, tantum variat obiectum in quan- tum in illo apprehendit, & applicat diuersum esse obiecti, atque adeo distinctam bonitatem, vel conuenientiam, quae vt dixi, est ratio mo-

uendi voluntatem. Quocirca quando dicitur obiectum mouere vt apprehensum, cauenda est ex- quiuocatio in illa particula reduplicante: nam si reduplicet solam denominationem proueni- entem ab apprehensione, ita vt ipsa apprehensio sit forma, per quam finis mouet, falsum est, vt dixi, si autem reduplicet ipsum esse obiectuum, quod apprehendit, sic vera est locutio, atque eo- dem modo diuersitas cognitionis, quae se tenet tantum ex parte potentiae, aut cognitionis, seu in propriis qualitatibus ipsius actus intelligen- di, vt sunt, v. g. quod sit clara, vel obscura, & similis; haec, inquam, diuersitas non variat ratio- nem finis, & consequenter nec motionem vo- luntatis: at verò diuersitas cognitionis, quae re- dundat in obiecto, scilicet quia aliud est quod cog- noscitur, vel alia proprietates in eo apprehendi- tur, haec variat finem & motionem, quia propo- nit & appropinquat subiectum secundum aliud esse obiectuum: vnde quasi diuersificat illud, & sic reddit diuersam cognitionem non ex parte esse cognitum absoluti, sed ex parte obiecti quod cognoscitur. Et haec de causalitate, effectu, & principio, seu forma, quae est principium finis

SECTIO IV.

Sub qua ratione boni moueat finis, & consequen- ter an media participans causalitatem finis.

Cum triplex sit bonum, honestum, delectabi- le, & vtile: de duobus primis nulla est qua- sitio, quia de honesto per se notum est maxime per se experibile, quia ait Diuus Thomas 1. p. quest. 5. art. 6. rationem honesti in hoc confi- sere, quod sit per se conueniens: de bono verò delectabili dixit Aristot. 10. Ethic. cap. 2. & cum eo D. Thom. 1. 2. quest. 2. art. 6. ad 1. stultum esse querere propter quid appetatur. Nam delecta- tio ex se habet appetibilitatem. Vnde constat vtramque hanc rationem boni esse sufficientem ad causandum finaliter, quia quod mouet vt per se appetatur, et habet vim ad mouendum vt alia appetantur, propter ipsum finem, si fuerint neces- saria, alias prior motio non esset efficax, nam ex efficaci intentione finis sequitur electio medij si necessaria sit. Tota ergo quaestio versatur de bo- no vtili, quod non est propter se bonum, nec propter se amabile, sed tantum propter aliud: loquimur enim formaliter de bono vtili, vt sit, nam si contingat bonum quod est vtile ad vnum finem, est: alias per se conueniens, vel delecta- bile, illud est accidentarium ad rationem vtilis, & sub ea ratione participabit obiectum illud a- liam rationem finis, nam quatenus vtile est, proprie habet rationem medij & ideo haec qua- sitio coincidit cum illa, an medium, vt medium, finaliter causet, in qua re tres excogitari possunt diuersae sententiae, quas latius attuli disp. 23. Meta- phys. 5. sect. 6.

I.
Resolut. aff.
for. quoad
bonum ho-
nestum &
delectabile.

Dubitatio
solum ver-
satur de bo-
no vtili, vt
sic.

Primae est, bonum vtile, ex hoc solum quod vtile est, atque adeo omne medium, siue sit pri- mum siue secundum, posse habere rationem cau- sae finalis. Hanc sententiam videtur indicare Ga- briel in 1. d. 38. quest. 1. artic. 1. vbi ex sententia Gre- gorij distinguit triplicem finem, vnus est, qui per se appetitur, & alia propter ipsum, qui est finis vltimus in aliqua serie. Alius qui non propter se appetitur, sed alia appetuntur propter ipsum, vt sunt media intermedia: tertius est, qui nec propter se appetitur, nec alia propter ipsum:

A A sed

NOVA REZ
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50

sed solum ipse appetitur propter alia, ut est primum medium in executione, & ultimum in intentione. Ratio vero huius sententia esse potest quia causalitas finis consistit in motione voluntatis; sed voluntas non tantum movetur ad finem, sed etiam ad omne medium, quandoquidem illum appetit, nec etiam movetur à solo fine ultimo, seu à bono per se amabili: sed etiam ab ipso bono, & medio utili, ut sic: ergo in illo reperitur causalitas finis. Probatur ultima pars minoris, in qua est difficultas, quia ipsa medium est bonum utile, & utilitas est aliqua bonitas in ipso existens, non enim inhæret in fine, sed in ipsa re, quæ est utilis ad finem: ergo medium ratione sua utilitatis trahit voluntatem ad se. Secundo, quia voluntas determinatur ad eligendum hoc medium potius quam illud, non à fine, sed à medio, scilicet, quia est magis aptum ad comparandum finem: ergo est in ipso medio causalitas respectu voluntatis ad alliciendam, & determinandam illam.

III. Secunda sententia extreme contraria est, nullum medium participare rationem, vel causalitatem finis. Cui videtur favere Aristoteles loco citato supra scilicet 2. num. 2. ex 2. *Metaph. cap. 2.* ubi dicit de ratione finis esse, ut alia appetantur propter ipsum, & ipse non propter alia; ergo nullum medium habet rationem finis: nec dici potest Aristot. ibi loqui de fine ultimo; nam potius ex illo primo intendit probare perveniendum esse ad aliquem finem ultimum, & non procedi in infinitum in causa finali: loquendo ergo de fine ut sic, verè in 2. *Phys. cap. 3.* dicit, omnia media, etsi inter se subordinata sint, esse propter unum finem intentum, v. g. propter sanitatem: & 1. *Eth. ca. 7.* dicit, in vnaquaque serie illud esse finem, quod ultimo appetitur. Et ideo adiungi potest confirmatio ex ipso nomine Finis, significat enim id, quod est extremum, & in quo sistit voluntas tendens ad finem, sed non habet rationem extremi, nisi id, quod propter se amatur, nec voluntas in alio sistit, nam per quodcumque medium ulterius tendit in finem: ergo.

IV. Tertia sententia distinguit: nam medium considerari potest, vel quatenus amatur propter aliud, vel quatenus aliud amatur propter ipsum: & priori ratione negatur habere finis rationem, quia sub illa exercet formalem rationem medij; medium autem & finis ut hic, saltem ratione formalis distinguuntur. Posteriori autem ratione dicitur habere rationem finis, quia ut sic, non exercet rationem medij, sed potius rationem termini, non ultimi, sed proximi & intermedij. Ex quo fit, illud medium, quod est executione primum, seu intentione, ac resolutione ultimum, nullo modo habere rationem finis, quia tantum propter aliud eligitur, & nihil amatur propter ipsum: reliqua vero media, quæ inter primum medium & finem ultimum intercedunt, participabunt rationem finis modo iam dicto. Hanc opinionem tenet Egidius in 2. d. 28. q. 2. a. 2. & significat Gab. 2. d. 1. q. 5. a. 1. citans Ockam ibi qu. 3. a. 1. & videtur sententia D. Tho. 3. cont. Gent. c. 2. ubi in ratione finali inquit, In his, que sunt ad finem, omnia intermedia sunt finis respectu prioris: & in 2. *Phys. in lect. 5.* in hunc modum explicat citatum locum Arist. dicens: de ratione finis non esse, quod sit ultimum simpliciter, sed solum respectu procedentis: & eodem modo exponit Aristot. 1. *Eth. ca. 7.* ubi certè videtur Philosophus multum favere, nam aperte dicit, non omnes fines esse perfectos & propter se appetibiles, & inter fines ponit divitias, & instrumenta artis, quæ sine dubio sunt media ulterioris finis licet comparentur ut finis respectu earum actionum, per quas fiunt, vel acquiruntur. Inter

has sententias hæc postrema melius loquitur, & simpliciter verior est: tamen, quia secunda in aliquo sensu dicit etiam aliquid verum; oportet aliam distinctionem adhibere præter iam dictam. Possimus enim loqui de fine aut quoad propriam causalitatem finis, prout à nobis explicata est, vel solum, quoad rationem, & denominationem termini, propter quem aliquid fit.

Dico ergo primo, propriam causalitatem finis reperiri tantum in eo fine, qui in sua serie est ultimus, atque adeo in bono tantum, quod propter se amatur, & non propter aliud. Hæc conclusio colligitur ex Aristotele in secunda sententia citatus: & probatur ratione, quia omnia media à primo usque ad ultimum, non sunt amabilia propter se, sed solum ratione finis: ergo media non trahunt voluntatem ad se, sed solus finis est, qui trahit voluntatem ad omnia media. Unde D. Thomas 1. part. quest. 5. artic. 6. Utilia, inquit, dicuntur, quæ non habent in se, unde desiderantur: ergo non habent in se, unde causentur finaliter: ergo tota causalitas est à bono per se amato. Secundo, quia media, ut amantur propter aliud, non exercent causalitatem finis: ergo nec illam exercent quatenus aliud amatur propter ipsa: ergo nullo modo sunt finis. Primum antecedens rectè probatur, ab ultima opinione, & ex communi modo loquendi omnium Philosophorum constat: non enim distinguunt finem qui sit etiam medium, à fine ut fine. Item, quia tota causalitas ipsius finis, ut supra visum est, comprehenditur in illis duobus actibus, quod propter se amatur, vel alia propter ipsum: quin potius causalitas finis maxime censetur exerceri in electione mediorum propter finem. Probatur verò prima consequentia, quia si medium, quatenus ipsum eligitur vel amatur, non habet vim causandi finaliter; ergo nec illam habebit, quatenus aliud amatur propter ipsum: quia si non habet vim trahendi voluntatem ad se, multo minus habebit vim trahendi voluntatem ad alia propter se: ergo sola hæc vis & causalitas est in fine. Tertio argumentor ex specificatione actuum, nam omnes actus circa media, siue sint inmediate propter finem ultimum in illa serie, siue sint eligendo vnum medium propter aliud, omnes, inquam, illi actus sumunt suam speciem ab actibus voluntatis, quatenus est principium eorum: ergo. Antecedens autem per se notum & certum est, ut latius dicturi sumus Tractatu tertio. Tandem confirmari potest conclusio exemplis: nam in adoratione, v. g. quæ dicitur respectiva, quamvis res adorata sit, v. g. imago, vel calix, vel aliquid huiusmodi; tamen tota ratio & causa adorationis est excellentia personæ, propter quam fit adoratio: ita autem se habet medium respectu finis sicut imago respectu personæ representata. Simile exemplum est in dilectione, qua proximus amatur præcisè propter Deum: nam licet proximus sit res amata, tamen tota ratio & causa ipsius amationis, est bonitas Dei: sic ergo & in presenti.

Dico secundo, considerando in fine habitudinem termini, quæ explicatur illa voce, propter quam, vel cuius gratia aliquid fit: hoc modo dici possunt media interiacentia inter primum medium, & ultimum finem, participare rationem finis. Hoc probant fundamenta tertie sententia, & modus loquendi non solum Philosophorum & Theologorum, sed Sacre etiam Scripturæ: sic enim dicitur Christus, v. g. mortuus propter nostram salutem, quamvis ille non fuerit finis ultimus mortis eius, sed gloria Dei: non potest autem

tena

tem negari, quin per hac verba explicetur ratio finis, quoniam Aristoteles inde probare solet aliquid esse finem, quia per illum respondemus quaestioni, propter quid. Denique quia constat remotum medium non ordinari ad finem ultimum, nisi mediante proximo medio, ad quod immediate refertur: imo nec habet convenientiam, & proportionem cum ipso fine, nisi mediante medio proximo: ergo ordinatur ad illud ut ad propinquum finem, seu terminum: ergo sub hac ratione participat illud medium rationem finis: unde tandem fit medium ultimum in electione, seu resolutione, quod est primum in usu & executione; non enim posset proprie dici finis cum non moueat ut finis, nec propter se aliquid moueat, sed omnino ipsum fiat propter aliud: ergo nec rationem causae, nec rationem termini, quae est in fine, proprie participat. Verum est, interdum Diuum Thomam 1. parte, questione quinta, articulo sexto, vocare bonum vile ut sic terminum proximum motionis voluntatis, sed illud intelligitur non proprie de ratione terminandi, quae est in fine, sed eo modo, quo omne obiectum, seu materia, circa quam versatur actus mentis, seu voluntatis, potest dici terminus eius, & adhuc sub ea ratione non ipsum obiectum, ad quod terminatur electio, seu motio interior voluntatis, sed ipsemet voluntatis actus est quasi secundum medium, quod ad finem ordinatur, talis electio fit propter finem consequendum.

VII. Ex dictis constat responsio ad fundamenta secundae & tertiae opinionis, quia prout a nobis exposita sunt, non sunt contraria, & ita fundamenta earum probant assertiones positas. Ad fundamenta vero primae opinionis, respondetur, quamuis medium, ut amatur propter finem, materialiter terminet actum voluntatis, tamen solum finem esse, qui trahit voluntatem ad huiusmodi materiale obiectum, quod non est appetibile, nisi ex bonitate finis. Ad primam vero probationem, quod utilitas est in medio, respondetur, si per utilitatem intelligamus formam aliquam, vel vim actiuam, ratione cuius medium conferat ad consequendum finem: verum est huiusmodi utilitatem esse in ipso medio; v. g. in portione amara est virtus expellendi prauum humorem, & sic de aliis: & hoc modo illa forma est aliqua bonitas conueniens illi rei, cuius est perfectio: nihilominus tamen respectu eius, qui amat huiusmodi rem solum ut medium, tota illa utilitas non est appetibilis, nisi ex bonitate finis, a quo quodammodo extrinsecè informatur. Et hoc modo loquendo de bonitate & utilitate medij ut appetibilis est ab operante propter finem, sic negatur intrinsecè in medio, sed extrinsecè a fine. Propter quod dixit D. Thom. 1. p. loco citato in num. praeced. bonum vile tantum esse analogicè bonum.

VIII. Ad secundam probationem respondetur comparando varia media ad finem, posse inueniri æqualitatem in ipsis medijs ut vtilia sunt ad finem, & tunc si voluntas eligat vnum pro alio, tota causa finalis illius determinationis est finis, effectiua verò est voluntas liberè operans; & possunt in eadem terminatione duo distingui, vnum est absolutum, scilicet quod voluntas hoc eligat pro illo, & hoc non est necesse quod sit a fine, nec requirit causam finalempositiuam, quia illa comparatio praeter electionem vnius medij, solum addit negationem alterius, & ad non eligendum non requiritur specialis finis, sed solum quod illud medium non sit necessarium. Atque idem dicendum est (si contingat media esse inaequalia) voluntatem pro libertate sua eligere quod mi-

nus vtile est; quod, an facere possit, disputabimus inf. tract. 2. At verò quando media sunt inaequalia, & voluntas eligit quod est vtilius, totum illud attribuitur fini, ut causae finali, quia ille, quantum est de se, ad hoc totum mouet; quod si interdum voluntas non ita mouetur, non est ex defectu finis, sed ex libertate voluntatis, quae non patitur necessitatem a fine. Et hoc quidem verum est quando excessus medij est proprie ac formaliter in vtilitate: nam si contingat esse in aliis conditionibus, v. g. quia est suauius, vel delectabilius, tunc non solum a fine, sed ab ipso medio provenit, quod voluntas magis ad illud trahatur, quam ad aliud, sed sub ea ratione medij non se habet ut pure medium, sed admiscetur aliqua ratio finalis finis proximi, quia res illa, quae est medium, iam non solum amatur propter vtilitatem ad aliud, sed etiam, quia est aliquo modo per se bona & amabilis.

SECTIO V.

Quomodo se habeat finis ad obiectum adaequatum voluntatis.

DECISIO huius quaestiones ex precedenti haberi potest, & a D. Thoma tangitur 1. 2. quest. 1. art. 1. eritque vtilis ad ea quae dicenda sunt, & ideo breuiter praemittenda. Ratio autem dubitandi est, quia obiectum adaequatum voluntatis est bonum: diximus autem, non omne bonum habere causalitatem finis, sed solum illud, quod est propter se amabile, non autem bonum vile, ut sic. Vnde Aristoteles 1. magnor. moral. cap. 5. Bonorum, inquit, quaedam sunt finis, quaedam vero non: unde concluditur argumentum, quia voluntatis obiectum est omne id, circa quod voluntas versatur, non solum autem versatur circa finem, sed etiam circa media: ergo non est finis obiectum adaequatum. In contrarium autem est, quia Diuus Thomas citato articulo 1. dicit, finem esse obiectum voluntatis; & videtur loqui de obiecto adaequato, quia alias non recte concluderet voluntatem omnia operari secundum rationem finis, quia potentia operatur omnia sub ratione obiecti sui: est enim hoc verum de obiecto adaequato, & non de alio, & ideo comparat Diuus Thomas finem respectu voluntatis colori respectu visus: est autem color obiectum adaequatum visus. Confirmari potest ex Aristotele 2. Physic. capite 3. dicens: finem & bonum idem esse. & 1. Ethic. cap. 7. Aliud esse vniuersumque res bonum, cuius gratia operatur: ergo sicut bonum, ita & finis est obiectum adaequatum voluntatis, quia quidquid voluntas amat est finis, vel propter finem.

In hac re, qui affirmant, media, ut media, habere causalitatem finis, facile concedunt, finem esse obiectum adaequatum voluntatis sub fine media comprehendendo. Alij verò, qui illud negant, docent, finem esse obiectum principale voluntatis, quia omnia, quae voluntas vult, aliquo modo ordinantur in finem: non tamen adaequatum, quia non quidquid voluntas vult, est finis. Alij autem distinctione vtuntur, Conrad. ad citatum articulum 1. distinguit duplex obiectum voluntatis, scilicet per se, & per accidens, & dicit, obiectum adaequatum per se, tam motiuum, quam terminatum esse finem, media verò solum esse obiecta per accidens. Alij denique Thomistae distinguunt de obiecto motiuo, & terminatiuo, & docent, finem esse adaequatum obiectum motiuum voluntatis: non autem termi-

I. Non videri finem adaequatum obiectum voluntatis.

II. Auctorum varietas in presenti quaestione.

Handwritten notes in the right margin, including 'SIVA REZ' and '12. V. 3'.

natiuum, quia voluntatis actus etiam ad media terminantur. Et hæc sententia magis ad veritatem accedit, quam alio modo, ita declaro. Possimus enim loqui aut de obiecto formali, quod est voluntati ratio operandi: aut de materiali obiecto, circa quod voluntas operatur, ut videre est in exemplis supra positis, sectione præcedenti numero 5. de amore proximi propter Deum, vel adorationis imaginis propter rem representatam: nam res, quæ amatur, vel adoratur, est diuina voluntas, vel excellentia præcepti, & ideo merito datur obiectum formale in istis.

III.
1. Assertio vnde probatur.

Dico ergo primo, rationem adequatam operandi voluntatis, atque adeo formale obiectum adequatum voluntatis esse finem. Hanc existimo esse mentem Diui Thomæ loco citato, & eam probant, quæ posteriori loco adducta sunt in ratione dubitandi: & sequitur ex dictis in sectione præcedenti, quia tota causalitas finis est in ipso fine non solum respectu sui, sed etiam respectu mediorum: ergo solus finis est adata ratio operandi voluntatis, quia illud est voluntatis ratio operandi, quod illam attrahit, seu mouet ad operandum. Est autem aduertendum, sermone esse de voluntate operandi propriè ex causalitate finis, in qua non solum exterior effectus, sed etiam interior actus est ex causalitate finis: nam si sit sermo de diuina voluntate amante Deum ipsum propter summam bonitatem, obiectum eius propriè non est finis: quia ille actus non est ex causalitate finis: tamen in hoc habet proportionem, quod est de re propter se bona & amabili, quamuis sine causalitate propter summam perfectionem.

IV.

Sed obieci, quia interdum voluntas nostra operatur circa aliquod obiectum, nec intendendo illud ut finem, nec eligendo propter finem, sed per simplicem quandam complacenciam volendo illud actum imperfecto, quem *reuerentiam* vocant: ergo ratio talis actus nullo modo est finis. Cuius signum etiam est, quia talis actus versatur etiam circa rem impossibilem: finis autem cum dicat ordinem ad esse, & ad executionem, semper est aliquid possibile. Respondetur huiusmodi actum semper versari circa obiectum, propter aliquam bonitatem, que in ipso apparet, vel absolute, vel sub aliqua conditione: & hoc modo etiam ille actus est ex causalitate finis, quia tale obiectum per illam bonitatem mouet & trahit illam voluntatem ad efficiendam simplicem affectionem, & hoc modo etiam ille actus est ex causalitate finis, non quidem ut dicat ordinem ad intentionem, vel executionem, de quo procedit argumentum factum, sed solum ut dicat ordinem ad effectum voluntatis, quem excitat.

V.
2. Assertio vnde probatur.

Dico secundo, finem non esse obiectum materiale adequatum voluntatis. Hoc probat prior ratio dubitandi in principio posita, quia voluntas etiam versatur circa media: nec recte appellantur media solum obiecta per accidens voluntatis, ad eum modum, quo substantia, v. g. dicitur obiectum per accidens visus, nam potentia non attingit per proprium actum huiusmodi obiectum per accidens, sed solum attingit obiectum per se, quod coniungitur obiecto per accidens, quod valde remote & extrinsece accipit hanc denominationem: at verò voluntas verè ac propriè versatur circa media immediate & in se attingendo illa per proprium actum distinctum ab illo, quo versatur circa finem, quo immediate vult & eligit ipsa media: comprehenduntur ergo sub obiecto per se, quamuis materiali.

Sed quæret aliquis, an totum materiale obiectum voluntatis comprehendatur sub hoc distincto, finis vel medij: nam Scotus in 1. distin. 1. quæst. 3. negat, quia potest voluntas, inquit, habere aliquem actum, qui nec versetur circa finem, nec circa media, quia potest voluntas esse de bono nec propter se, quod spectat ad finem; nec propter aliud quod pertinet ad media, sed abstrahere de bono ut sic, abstrahendo à bono propter se, vel propter aliud: hoc enim obiectum apprehendi potest per intellectum, qui quamlibet rationem potest abstrahere, & est sufficiens ad mouendam voluntatem: ergo est etiam sufficiens materia circa quam versatur actus eius. Imò etiam sequitur contra priorem assertionem, formalem rationem obiectiuam talis actus non esse finem, sed aliquid abstractum, & vniuersalius sine. Et pro hac sententia citari solent alij Nominales in illa distinctione prima, Ochan, Gabriel, Maior, & alij, qui dicunt, dari actum medium inter cœcitate[m] & visum: sed hif. trasse alio sensu locuti sunt, ut videbimus infra agentes de his actibus.

VI.
Quæstionem la subortit, an medium simul & finis sint adæquatum obiectum voluntatis.

Dicendum tamen est, omnia obiecta voluntatis sufficienter comprehendi sub fine & medijs intelligendo, ut dixi, nomine finis, quicquid propter suam bonitatem amatur, siue ametur actu efficaci, siue non efficaci, siue sit primario intentum, siue secundario, tanquam quid coniuictum fini primario. Hæc conclusio colligitur ex Aristotele 3. Ethicor. c. 3. & 4. quatenus in rationibus, quibus ibi vtitur, distinguit fines, & media tanquam duo membra completentia totum obiectum voluntatis. Et eodem modo philosophatur Nyssenus sine Nemesius lib. 5. Philosophia, c. 4. & Damascen lib. 2. de fide cap. 22. & D. Augustinus 1. de doct. Christian. cap. 8. vbi omnia bona à voluntate amabilia ad ea reuocat quibus vtendum est, vel fruendum. Idem sumitur ex D. Thoma 1. cor. Gent. cap. 86. & 1. 2. q. 8. vbi Caeteran. art. 1. alijq. etiam Thomistæ hoc sequuntur: Gregor. in 1. dubio 1. qu. 1. Probatur ratione, quia omne bonum amatur vel propter se, vel propter aliud; ergo vel ut finis, vel ut medium: sed illud duo opponuntur contradicitoriè, quia in obiecto, quod propter se amatur, ut sic, includitur negatio, videlicet, quòd non ametur propter bonitatem alterius: ergo inter illa duo non potest medium inueniri, quia hoc ipso, quòd medium non ordinetur ad aliud, propter quod amatur, amabitur propter se: & ostendo sic, quia quicquid amatur à voluntate est bonum, honestum, delectabile, aut vtile: sed duo priora habent rationem finis, quantum est de se, quia ex se habent vnde amantur: quod si interdum ad aliud referantur, est illis extrinsecum, & tunc inducitur rationem medij. Tertium autem bonum, scil. vtile, propriam habet rationem medij.

VII.
Verare solutio.

Ad hoc respondet Scot. posse amari bonum, vel conueniens, ut ab his omnibus abstrahatur: sed hoc non recte dicitur, quia bonum aut est tale per intrinsecam bonitatem, aut solum per habitudinem ad extrinsecam bonitatem: priori modo habet rationem finis, posteriori vero rationem medij: non potest autem abstrahi vna ratio communis vtriusque, quia in huiusmodi analogia non datur ratio communis obiectiuam, sicut non potest intelligi quòd aliquis amet sanum in communi, ut abstrahit ab eo quod formaliter intrinsecè sanum est, & ab eo quod dicitur tale per habitudinem ad sanitatem: sed vnusquisque amat sanitatem propter se ipsam: signum verò, vel instrumenta sanitatis propter ipsam: sicigitur quando quis amat bonum in communi, reuera amat illud

VIII.
Euafo Scoti occluditur.

illud quod est in se, & per se conueniens, & ille est appetitus finis non in particulari, sed in communi; descendendo autem ad particularia bona, nullum est quod ab illis duabus rationibus abstrahat, scilicet propter se, vel propter aliud: igitur finis & media exhauriunt totum obiectum voluntatis.

SECTIO VI.

Quotuplex sit finis?

I. In hac Quæstione explicandæ sunt nonnullæ partitiones finis, quæ necessariæ sunt, & magnam lucem afferunt ad ea omnia quæ in discursu huius materiæ tractanda sunt; præsertim tamen quam in disput. 23. Metaph. sect. 2. & ad rem Theologicam accommodatè.

Primo ergo diuiditur finis in vltimum, & proximum siue non vltimum, quæ diuisio colligitur ex D. Thom. in hac quæstione, præsertim art. 4. & ab Aristot. 2. Physic. cap. 3. & aliis locis. Ut autem intelligantur singula membra, & aliquæ subdivisiones, communiter notandum est quod conuenire fini proprie dicto; primum est, vt propter se ametur, in quo includitur negatio ordinationis eius ad aliud, atque hinc fit vt omnis finis formaliter sub ratione finis consideratus habeat rationem vltimi: vnde si in dicta diuisione vltimus finis sub hac ratione sumatur, non vltimus dicitur solum illud medium. quod participat rationem finis, quatenus aliud ad ipsum ordinatur, sæpe autem contingit, vt particulare bonum, quamuis propter intrinsecam bonitatem ametur, simul tamen referatur in vltiorem finem, quomodo potest amari elemosyna, & propter intrinsecam misericordiz honestatem, & vt medium ad imperandam veniam pro peccatis; atq; hoc modo talis finis dicitur non vltimus quia licet sub quadam ratione participet causalitatem finis, tamen voluntas in illo non sistit, sed vltimè rēdit: ille ergo dicitur vltimus absolute in quo sistit voluntas non referendo illud in aliud, qui quidem est vltimus in executione, quia illo confectio quiescit voluntatis motus; est autem primus in intentione, quia est id, quod primo propter se amatur.

II. Secundo conuenit fini vt alia propter ipsum amentur: & ex hoc capite potest illa diuisio aliter explicari, & membra eius subdividi: est enim quidam finis qui dicitur vltimus simpliciter: alter secundum quid, seu in aliqua serie, quomodo sanitas dicitur vltimus finis medicina, quia omnia, quæ cadunt sub hanc artem, ad hunc finem referuntur, & vltimè non tendunt, & sic de aliis: vltimè autem finis simpliciter subdividi potest. Nam quidam est ex natura institutus, & est ille, propter quem homo est creatus, ad quem debet se & omnia sua referre: alius vero est, quæ homo sibi instituit ex propria intentione, qui interdum est illemet, propter quem est creatus, scilicet Deus, & tunc dicitur habere homo verum vltimum finem simpliciter in intentione sua. Interdum verò hic finis intentus ab homine est distinctus ab illo propter quem est creatus, & talis dicitur vltimus finis falsus: ita vero amatus, ac si esset vltimus finis. Non est autem facile ad explicandum quomodo dicatur homo intendere aliquid vt vltimum, siue finem simpliciter: nam si dicamus de ratione huius finis esse vt homo se & omnia sua in illū referat, videtur sequi iustum quia interdū venialiter peccat nō amare Deum vt vltimū finem quia non refert in illum omnes actus suos, nam actiones peccati venialis non re-

Dubium, quid sit finem esse vltimū simpliciter.

feruntur in Deum ab operante. Si vero dicamus vt quidam dicunt, de ratione finis vltimi esse, vt in eum referantur omnia, quæ sunt referibilia in ipsum hoc non erit proprium finis vltimi simpliciter, sed conuenit omni fini, qui est vltimus in aliqua serie, necesse est enim vt in eum referatur omnia, quæ ad ipsum pertinent, & nō alia.

III. Quocirca de ratione finis vltimi simpliciter, in primis est, vt ex debito, & meritis eius, homo referat in ipsum se, & omnia sua absolute, & simpliciter: vnde, vt intentio vltimi finis vnde quaque perfecta sit, necesse est vt nihil in homine admittat, quod non sit referibile in talem finem; vt autem absolute & simpliciter conferuetur, quamuis non cum tota perfectione sua, satis est vt nihil admittat, quod sit absolute contrarium tali fini, & omnino repugnet consecutioni eius. Atq; hoc modo finis non vltimus proportionaliter distinguendus erit: nam respectu finis vltimi simpliciter, omnis finis alius particularis dicitur nō vltimus: & similiter in vnaquaque serie, vel arte omnis alius finis, ad quem non referuntur omnia, dicitur non vltimus. Atque hinc intelligitur alia diuisio eius sub aliis terminis, quæ rem eandem aliis verbis continet: solet enim dici quidam finis vltimus positivè, alius vero negativè: rursus quidam finis vltimus vniuersalis, alius particularis: quidam finis vltimus operatis, alius v. tantū alicuius operis: quādo enim finis vltimus talis est vt omnia simpliciter ad ipsum referantur, ille est vltimus etiam positivè, quia omnia in illū tendūt, & propter ea etiā est finis vltimus operantis, quia se & omnia sua in illum refert: quando finis vero est solum privatius in aliqua serie, vel aliquo ordine, tunc est particularis, & negativè, quia solum dicitur vltimus propter negationem vltioris termini in illo ordine.

IV. diuisio in finem cui? & finem cui, quæ diuisio sumitur ex Arist. 2. de anima c. 4. nā licet Aristot. transferat finem quo & finem cui, tamen priora verba sunt magis consentanea textui Græco & Cui. & melius explicant sensum diuisionis: dicitur enim finis cuius forma illa, vel bonum, cuius adipiscendi gratia operatur voluntas, vt est, v. g. vltio beata, vel sanitas, & c. finis autem cui, dicitur persona ipsa, seu subiectum, cui bonum illud amatur, vel quaeritur, vt est homo, qui sibi quaerit sanitatem. Circa hanc vero diuisionem inquiri potest, an vtrumque eius membrorum habeat rationem finis. Quibusdam enim videtur solum finem cui, esse proprium finem, at verò finem cuius esse lato quodam modo finem. Ita Gabr. in 2. dub. 1. quæst. 5. secutus Otham ibi quæst. 3. art. 1. Et fundamentum eius est, quia de ratione finis proprie dicti est vt ametur amore amicitiz, finis autem cuius non amatur amore amicitiz, sed concupiscentiz, cum ametur alteri qui est finis cui, qui proprie amatur amore amicitiz: & videtur sentire D. Thomas prima secunde, quæst. 26. articulo quarto. vbi dicit, illum amari simpliciter, cui bonum aliquod amatur: bonū autem ipsum, quod alicui amatur, tantū amari secundū quid. Et confirmatur, quia finis cuius videtur multū conuenire cum medio, nam sicut medium est propter finem, & non è contrario, ita finis cuius est propter finem cui, & non è conuerso. Item sicut medium non est amabile, nisi propter proportionem, quam habet cum fine: ita finis cuius gratia non amatur, nisi quia est proportionatus & conueniens illi, cui amatur: ergo solus finis cui est proprie & vltimè finis.

Aliis autem è contrario videtur, solum finem cuius

III. Resolutio proximi dubij.

IV. diuisio in finem Cuius & Cui.

An ambo diuisionis membra participant proprie rationem finis.

Handwritten notes in the right margin, including 'S. V. A. N. E. Z.' and other illegible characters.

Contrarium
quorundam
placitum.

cuius gratia fit operatio, esse propriè finem, illi vero, cui finis amatur, esse tantum subiectum, quod perficit, vel actuat ipse finis: quæ habitudo est distincta à propria habitudine finis. Quod potest confirmari illo exemplo de visione beata, quæ est finis operationum omnium hominum, & non propriè ordinatur ad hominem, vt ad finem: quod maximè verum est de ipso Deo, qui est propriè finis vltimus, & homo sibi illum appetit vt efruat, & tamen non potest homo dici finis ipsius Dei, quamuis sit is, cui Deus amatur & inquiritur. Et confirmatur, nam vbi cumque Aristot. agit de fine, propriè, & sub ratione causæ, rationem finis attribuit fini *cuius gratia*, vt patet 2. *physic. cap. 3. & 7.* vbi hoc sensu dicit finem esse primum in intentione, & vltimum in executione, & coincidere cum forma, quæ est effectus agentis: atque ibidem ait, *sumus & nos quodammodo finis*: significans finem *cui* tantum quodammodo, & secundum quid esse finem.

VI.
Auctoris re-
solutio, v-
trumq; me-
brum parti-
cipare pro-
priè ratione
finis.

Nihilominus dicendum censeo verumq; horum posse participare rationem finis: ac frequentius ita concurrere, vt ex vtroque quodammodo insurgat vnus finis integer, qui primo intenditur, & inquiritur. Probatur, & explicatur, nã in vtroque horum potest esse ratio sufficiens ad terminandum motum voluntatis propter se ipsum, & propter suam bonitatem: sic enim quãdo homo inquit sanitatem, & se diligit cui sanitatem vult, non propter extrinsecam bonitatem, sed propter id quod ipse est, & propter identitatem, quam secum habet, & similiter diligit sanitatem propter bonitatem eius: in quo multum differt à medio, quia mediũ solum censetur amabile quatenus est vtile ad aliud: salus vero ratione sui, quatenus per se perficit hominem cui amatur. Atque ita finis totalis huius intentionis est homo sanus, in quo includuntur prædicti duo fines quasi componetes integrum finem. Quomodo etiam dicit sæpè Aristot. *potentiam esse propter operationem tanquam propter finem cuius gratia*, cum tamen operatio sit etiam propter potentiam vt ipsam actuet & perficiat, quia quod per se intenditur, est quod potentia sit in actu vltimo constituta. Igitur ratio finis vtrique horum propriè conuenit, & ideo Aristoteles citatus *num. quarto*, in dicto loco de Anima, vtrique illam attribuit.

VII.
Quodnam
horum sit
potior finis.

Respon-
sio
spectatis me-
bris quoad
suum esse.

Sed vt hoc magis explicetur, inquiri potest, quis horum sit principalior finis: potest autem fieri comparatio vel in esse rei, vel in esse causæ: si comparetur priori modo, non potest vniuersalis regula tradi: nam interdum vnus finis est res perfectior, interdum alius, nã cum homo intendit acquirere sanitatem, perfectior res est finis *cui*, scilicet homo, quam finis *cuius*, scilicet sanitas: quando vero homo intendit acquirere Deum, perfectior res est finis *cuius gratia*, scilicet Deus, quam finis *cui*, qui est homo. Et ratio est, quia interdum res perficitur à forma, quæ in esse entis est minus perfecta, quia præter perfectionem, quam habet ipsa forma, intendit acquirere aliam perfectionem alterius formæ, quamuis inferior sit. Interdum verò perficitur res per coniunctionem ad aliam perfectiorem se, vt homo per coniunctionem ad Deum: ergo propter hanc causam potest finis *cuius gratia* interdum esse res minus perfecta, interdum verò perfectior, quam res, seu persona cui amatur. At verò si comparetur in esse finis, videtur sanè finis *cui* frequentius participare rationem finis principaliorum, tum quia in eo genere amoris videtur magis amari: tum etiam, quia in illo sistit maximè tota motio voluntatis. In contrarium

Discutitur
dubium spe-
ctatis mem-
bris in rati-
one finis.

verò vrget illud argumentum, quia honestè, & sanctè amamus Deum nobis, in quo amore Deus est finis *cuius* & non *cui*: & tamen dici non potest quod nos tunc amemus eo amore magis, quam Deum, aliàs amor ille esset inordinatus: nec etiam dici potest quod nos simus principalior finis illius motionis, aliàs nos essemus finis vltimus nostri & non Deus, quod est plane falsum.

VIII.

Decisio Au-
thoris.

Quapropter in hac parte dicendum censeo, non posse tradi vniuersalem doctrinam, sed distinctione vtendum esse, & considerandum quale sit illud bonum, quod alicui amatur, & cuius gratia fit operatio, nam si bonum illud sit particulare, & quasi secundaria, & accidentaria perfectio eius cui amatur: sic finis *cui*, induit principaliorum rationem finis, quia eius perfectio simpliciter magis intenditur. Signum etiam est, quia huiusmodi finis amari potest non solum vt finis, sed etiam vt medium, & amor illius sæpè oritur ex priori amore ipsius personæ cui amatur: vt homo ex absoluto, & perfecto amore sui, qui est amor benevolentia, amat sanitatem, & potest illam amare non solum vt perfectionem formalem suam, sed etiam vt medium vtile ad alia. At verò interdum bonum illud, cuius acquirendi gratia homo operatur, seu quod sibi amat, est maximum ac summum bonum respectu eius cui amatur, vt est Deus respectu hominis, & tunc illud bonum est præcipuum, etiam in ratione finis, quia ille est simpliciter finis vltimus, & non potest recte ad alium ordinari vt ad finem. Vnde quando homo sibi amat hoc bonum, non ordinat illud ad se vt ad finem, sed potius amat coniungi illi bono vt bono & vltimo fini suo. Ex quo sequitur, & tandem intelligitur, quod licet respectu agentis vel mediourum, finis *cuius*, & *cui*, induant rationem finis, tamen comparando illa inter se, non est necesse, vt mutud, seu adinuicè vnus sit finis alterius vel e contrario: vt in prædicto exemplo, quamuis homo sibi amet Deum, tamen non ordinat Deum ad se vt ad finem, sed potius ipse ordinat ad Deum, vt ad finem vltimum, non quidem vt medium, propriè loquendo sed vt subiectum, quod potest consequi huiusmodi finem.

IX.

Tertia diuisio est: nam aliquando finis est operatio tantum, vt est v. g. contemplatio, visio, 3. Diuisio ficitarizatio, & in vniuersum omnis actio, quæ non intenditur, vt ex illa aliquis effectus resultet, qui consistit & maneat, sed propter se. Interdum verò finis in operatione est aliquis effectus resultans ex actione, vt est donec tantum, mus in ædificatione, & sic de aliis. Quæ diuisio vel in operata, quia magis sumpta est ex rebus, quæ sunt finis, quam ex ratione finalizandi, tamen illa sæpè vltus est Aristot. vt 1. *Ethic. cap. 1. & 1. Mag. mor. cap. 3.* quia ad explicandum vltimum finem humanarum actionum necessaria est. Et quidem circa finem, qui consistit in re facta, nihil notandum occurrit, nec multum refert ad moralem considerationem, quia finis hominis, vt postea dicemus, non consistit in re facta aliqua, sed in operatione. Circa aliam ergo partem est obseruandum: etiam in illo fine, qui dicitur consistere in operatione potentia, distingui actionem physicam à termino producto & facto, quia nulla est actio, per quam non aliquid fiat, vt patet: tum in actionibus immanentibus, in quibus & est actio, & qualitas facta, quæ dicitur propriè actus immanens: & in transeuntibus, quæ interdum debent esse finis, vt est citharizatio, cantus, &c. nam in illis est sonus, qui fit, & actio, per quam fit, tamen quia termini harum actionum tales sunt, vt non durent nisi quamdiu

sunt:

fiunt; ideo tam actio quam terminus computatur per modum vnius finis, quamuis reuera finis sit ipse actus, seu terminus, qui per actionem fit. Secundò est obseruandum in huiusmodi actionibus maximè immanentibus, dari præter actû obiectû, circa quod versatur ipse actus, vt verbi gratia, visio Dei, est finis vltimus hominis tanquam operatio quædam, cuius obiectum est Deus ipse, & in his non solum actio, sed etiam obiectum datur, & est verè finis, quia illius gratia fit actio, scilicet ad possidendum illum, & fruendum illo.

X. Atque hinc oritur alia subdiuisio finis, quæ sæpè vsus est Diuus Thomas in hac materia, præferim prima secunda, quæst. secunda & tertia, & quæstio decima, articulo tertio ad tertium, & in 1. distinet. prima, quæstio secunda, articulo primo ad primum: scilicet, quòd finis alius est vt adeptio, alius vt res adeptæ, qui etiam dici solet finis formalis & obiectiuus, & finis quo, & finis qui, id est, qui acquiritur, & quo acquiritur: qui duo, ait Diuus Thomas, non sunt duo fines distincti, sed integrant vnum finem, quia nec obiectum attingi potest, nisi per actum, nec actus fieri potest, nisi circa obiectum, & ideo eadem est intentio, & motio agentis ad acquirendum actum, & obiectum: constituunt ergo, & compouit illa duo vnum finem: possunt autem inter se conferri eo modo, quo fecimus num. 7. inter finem cuius, & cui. & eadem ferè doctrina proportionaliter applicari potest, & ideo hæc sufficiant de fine in communi.

DISPUTATIO II.

De actionibus voluntatis, que sunt propter finem.

X dictis in disputatione præcedenti satis constat, voluntatem nostram operari propter finem: quod etiam est tanquam per se notum apud Philosophos, & ex modo loquendi Sacræ Scripturæ, vbi etiam in Sectione 4. num. 6. confirmatum est. Et ratione patet, quia, cum homo vtatur ratione, cognoscit in fine propriam rationem finis, propter quam est appetibilis, & proportionem mediorum in finem, & ita potest ordinare vnum ad alterum, atque adeo operari propter finem. Duo ergo explicanda super sunt, primò in quibus actionibus: secundò, quot modis operetur homo propter finem.

SECTIO I.

Virum omnes actus liberi voluntatis humana sint propter finem?

I. Ratio dubitandi est primò, quia tantum media, quæ ordinantur ad consequendum finem, videntur esse propter finem: hoc enim in rigore significat illa particula, propter: sed non omnes actus liberi voluntatis sunt media ad finem consequendum, vt patet primò de actu electionis: ille enim habet pro obiecto medium, (est enim electio de mediis:) non potest autem ipsa dici medium: Deinde, multò minus intentio finis, quæ antecedit electionem, habet rationem

Suarez in primam secunda D. Thom.

nem medij. Secundò, quia id fit propter finem, quod fit ex amore finis: sed non omnis actus voluntatis fit ex amore finis, vt constat saltem de ipsomet amore, quia non supponit alium amorem. Vnde fieri potest aliter argumētum: nam primus actus circa finem, qui est amor, seu simplex voluntas, non procedit ab alio actu, à quo ordinatur in finem: ergo non est propter finem: nam esse propter dicitur quandam ordinationem ad finem, sicut in actu intellectus, quamuis assensus conclusionis fit propter principia, tamè assensus principiorum non potest dici esse propter principia. Atq; ex his rationibus videtur eneriari Diuus Thomas discursus 1. 2. quæst. 1. articulo 1. Nam licet verum sit omnes actus voluntatis versari circa finem aliquo modo, quod tantum concludit sua ratione: patetque ex dictis disputat. 1. tamen inde non fit omnes actus esse propter finem, quia non omnes sunt media ad finem, nec omnes ordinantur ad finem ex priori intentione, seu affectu ad finem. In contrarium verò est Diuus Thomas: & ideo obseruandum inter actus liberæ voluntatis quosdam esse imperatos, quosdam elicitos: & inter hos, quosdam esse qui versantur circa media, vt electio, & vsus: alios, qui circa finem: inter eos autem quidam antecedunt consecutionem finis, vt sunt amor, & intentio, quidam verò consequuntur, vt delectatio: & amor etiam tunc durare potest: de hoc vltimo dicam disputat. sequenti, de cæteris in præsentia.

Primo ergo de actionibus imperatis à voluntate libera, certa res est esse propter finem, quia huiusmodi actiones esse solent potissima media ad finem consequendum. Item quia procedunt ex intentione finis, media electione amari: ergo propter finem: ergo propter eundem finem. Sed in his actionibus imperatis hæc breuiter obseruanda sunt primò interdum eas esse media ad finem nõ solum ratione ipsarum prout sunt in fieri, sed etiam ratione terminorum prout permanent in facto esse, vt v. g. cum sit domus, non solum edificatio, sed domus ipsa facta dicitur esse propter finem: quomodo dixit bene Arist. instrumenta artis esse media: solum in modo loquendi est notanda differentia, quia propter finem fieri, solum dicitur de actione proprie, vel de termino, quamdiu sunt in fieri: res autem iam factæ cessantibus actionibus dicuntur esse, vel factæ esse propter finem, non verò tunc fieri. Secundò verò obseruandum est, interdum actionem imperatam non ordinari ad alium finem, sed ipsam intendi vt finem, vt patet ex distinctione Arist. supra tacta disputat. præcedenti sectione 6. numero 9. & tunc si illa actio habeat obiectum vt contemplatio, ratione illius potest dici illa fieri propter finem, siue loquamur proprie, & formaliter de actu vt actio est: seu vt est actus immanens, seu intrinsecus terminus actionis: si verò actio non habet obiectum, vt est v. g. citarizatio, tunc illa actio quatenus est actio, & sit ratione sui termini, poterit dici fieri propter finem, vt reuera fit: terminus autem ipse non est propter finem, quia est ipsemet finis. Et hæc sunt addenda his, quæ dicit D. Thomas citato articulo 1. ad 2. Vltimò est obseruandum in his actionibus esse propter finem non esse aliquid intrinsecum inherens ipsis, sed tantum denominationem ab actibus voluntatis, à quibus procedunt, & ordinantur, nec aliter causantur à fine, nisi mediante voluntate quæ finis immediate mouet siue allicit.

Secundò dicendum est actus elicitos à voluntate, qui versantur circa media, maximè proprie esse

II. Afferio affirm. de actibus imperatis.

III.

B esse